

ЦЮП'ЯК Ірина – кандидат філологічних наук, професор кафедри філології та мовної комунікації, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна (irynatsiupiak64@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9547-3390>

DOI <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.19>

Бібліографічний опис статті: Цюп'як, І. (2025). Художні особливості концепції дійсності та людини в поетичному дискурсі Миколи Миколаєнка. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 61, 165–174, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.19>

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ ДІЙСНОСТІ ТА ЛЮДИНИ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МИКОЛИ МИКОЛАЄНКА

Анотація. У статті проаналізовано художні особливості концепції дійсності та людини найстаршого поета Придніпров'я Миколи Миколаєнка. У поетичному дискурсі не лише відображено світобачення митця, а й репрезентовано Слово як найбільшу святиню, як художній засіб осмислення дійсності, як дошкульну зброю. Основні засади концепції світу та людини в поезіях Миколи Миколаєнка набувають сьогодні нових конотацій, наповнюються новим сенсом, стають важливим виразником емоційно-образного світовираження, представляють нові ідейно-естетичні пошуки та відтворюють художні особливості глибокого ментального та національного світовідчуття.

Звернено увагу на творення соціально-національного міфу України в шеститомнику «Віща зоря» й збірках поезій «На краю безодні» та «Грозова світань». Художня концепція світу в поетичному дискурсі віддзеркалює суб'єктивне світовідчуття та світовираження Миколи Миколаєнка, наскрізне бачення й глибоке розуміння універсалій навколишньої дійсності. Поетичний дискурс Миколи Миколаєнка наповнений національними символами, пов'язаними здебільшого з історичними, політичними та соціальними аспектами, особистісними переживаннями, залюбленістю в природу рідного краю, перейнятий біблійною тональністю та екзистенційними роздумами про життя-смерть, любов-ненависть, високе-низьке, духовне-земне тощо.

У поетичному дискурсі збірки «Віща зоря» виокремлено мотив краси, радості й молодості буття. У концепції автора ці екзистенційні стани постають як соціальний міф. Національний міф у поезіях Миколи Миколаєнка окреслений за допомогою образів-символів України, Українського Слова, Української Мови, політичних означень і гасел, античних міфологічних номенів, метафоризованих образів солярної символіки, через світовідчуття ліричного героя та через всі інші образні поетичні вираження, що й становить ядро поезики творів Миколи Миколаєнка. Проте національний міф у його творчості нерозривно поєднаний із соціальним міфом, що дає нам підстави твердити про авторську концепцію соціально-національного міфу.

Виявлено міфософську концепцію дійсності автора, яку він вибудовує за допомогою макро- та мікрообразної системи, застосовуючи своєрідний арсенал зображально-виражальних засобів. Визначено поетикальні засоби творення образу ліричного героя, який є виразником ідей самого автора.

Ключові слова: міф, соціально-національний міф, образ, архетип, концепція дійсності, концепт, екзистенція, мотив.

TSIUPIAK Iryna – PhD in Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Philology and Language Communication National Technical University «Dnipro Polytechnic», Dnipro 49005, av. Dmytra Yavornytskoho, 19, Ukraine (iryntsuiupiak64@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2217-4610>

DOI <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.19>

To cite this article: Tsiupiak, I. (2025). Khudozhni osoblyvosti kontseptsii diisnosti ta liudyny u poetychnomu dyskursi Mykoly Mykolaienka [Artistic Features of the Concept of Reality and Humanity in the Poetic Discourse of Mykola Mykolayenko]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 61*, 165–174, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.19> [in Ukrainian].

ARTISTIC FEATURES OF THE CONCEPT OF REALITY AND HUMANITY IN THE POETIC DISCOURSE OF MYKOLA MYKOLAYENKO

Summary. *This article examines the artistic features of the concept of reality and humanity in the works of Mykola Mykolayenko, the oldest poet of the Dnipro region. His poetic discourse not only reflects his worldview but also presents the Word as the highest sacred value, a means of artistic comprehension of reality, and a powerful weapon of expression. The fundamental principles of his concept of the world and humanity acquire new connotations, gain deeper meaning, and serve as essential vehicles of emotional and imaginative world expression. They introduce new ideological and aesthetic explorations while reproducing the artistic features of profound mental and national world perception.*

Special attention is given to the formation of the social-national myth of Ukraine in Mykolayenko's six-volume work Vishcha Zorya (The Prophetic Star), as well as in the poetry collections Na Krayu Bezodni (At the Edge of the Abyss) and Grozova Svitany (Stormy Dawns). The artistic concept of the world in his poetry reflects a subjective worldview, an in-depth understanding of universal realities, and a comprehensive vision of the surrounding world. Mykolayenko's poetic discourse is largely filled with national symbols, associated with historical, political, and social aspects, personal experiences, a deep love for the nature of his homeland, and permeated with biblical tonality and existential reflections on life and death, love and hate, the high and the low, the spiritual and the earthly.

In the poetic discourse of Vishcha Zorya, the themes of beauty, joy, and the youth of existence are emphasized. In the author's concept, these existential states emerge as a social myth. The national myth in Mykolayenko's poetry is outlined through symbolic imagery—Ukraine, the Ukrainian Word, the Ukrainian Language—alongside political slogans, classical mythological references, metaphoric solar symbolism, and the lyrical hero's worldview. These and other poetic expressions form the core of his poetic style. However, the national myth in his works is inseparably connected with the social myth, leading to the assertion that Mykolayenko presents an authorial concept of the social-national myth.

The study identifies the mythosophical concept of reality in Mykolayenko's work, which he constructs through macro- and micro-imagery systems, employing a unique arsenal of artistic and expressive means. The poetic techniques used in shaping the image of the lyrical hero, who serves as a voice for the poet's own ideas, are also analyzed.

Key words: *myth, social-national myth, image, archetype, concept of reality, concept, existence, motif.*

Постановка проблеми. Творчість Миколи Миколаєнка порушує багато проблем, вона за своєю суттю поліаспектна, тож для повного й остаточного її аналізу знадобиться не одне покоління дослідників, бо в шеститомній «Віщій зорі» – уся епоха поета. У першому томі представлені поезії, написані з 1993-го по 1994-й рік; у другому – з 1995-го по 2001-й рік; третій том вміщує поезії, створені в період з 2002-го по 2006-й рік; у чет-

вертому – твори, написані з 2007-го по 2009-й рік; у п'ятому – поезії 2010–2012 років; а в останньому, шостому, 2012–2017 років. Отже, маємо величезний пласт поетичного доробку разом з поетичними збірками, що виходили навіть після смерті творця і які потребують ретельного дослідження. Зокрема, зовсім не висвітлена така проблема його творчого доробку, як поетичне вираження соціально-національного міфу. Саме розуміння ним

міфу і його втілення в образотворчій структурі представляє нове бачення сутності соціального пафосу в утвердженні загальнолюдських та національних ідеалів сучасної доби через творення міфологізованих образів у розмаїтті їхніх поетичних утілень.

Концепція дійсності та людини в поетичному дискурсі Миколи Миколаєнка досі не була предметом окремого аналізу, що й зумовлює актуальність нашого дослідження. На нашу думку, поетичний дискурс потребує особливої уваги. У змодельованому Миколою Миколаєнком художньо-поетичному світі соціально-національний міф здебільшого оприявнює своєрідне авторське світобачення.

Філософічність мислення Миколи Миколаєнка невіддільна від екзистенції світовідчуття й плинності життя та усвідомлення себе як частинки Всесвіту, здатної силою думки, фантазії, дії бути співтворцем світу, що породжує оптимізм навіть за усвідомлення конечності власного буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературна творчість тісно пов'язана з художньою діяльністю людини й соціуму, що засвідчує концептуальний аспект літературознавчих досліджень, пов'язаних із вивченням концепції дійсності та людини в поетичному дискурсі. Про концепцію дійсності та людини, осмислених у філософії, соціології, культурології та логіці, написано чимало. Вагомим для нашого дослідження є розуміння того, що концепція дійсності та людини в поетичному дискурсі Миколи Миколаєнка є вагомим здобутком української літератури Придніпров'я, який зафіксував значний життєвий досвід, художньо переосмислений, пов'язаний із політичними, соціальними, філософськими та національними відчуттями, і став неповторним надбанням сучасного поетичного дискурсу.

Микола Миколаєнко не дожив до 100-річного ювілею лише 18 днів. Він – письменник, драматург, учасник Другої світової війни, ветеран праці, полковник запасу, нагороджений бойовими й трудовими орденами та медалями, член Національної спілки письменників та журналістів України.

Повне уявлення про феномен Патріарха літературного Придніпров'я можна отримати з шеститомника з промовистою назвою «Віща

зоря», чотирьох книг критичних праць та роздумів «У саяві Замцерли», книг Лілії Ленської «Храм поезій Миколи Миколаєнка», монографії Костянтина Дуба «Замцерла незалежності: поетика Слова Миколи Миколаєнка».

Донька поета Юлія Родіонова у книзі «У саяві Замцерли» висловила надію, що шеститомник «Віща зоря», інші збірки поезій Миколи Миколаєнка, критичні праці про нього добре прислужаться ученим, критикам, учителям, студентам, усім читачам, які зосередять свою увагу на вивченні творчості поета Доби Незалежності України. Усе, що написано поетом, усі праці про нього – величезний матеріал для подальших наукових досліджень і читачьких відгуків (Родіонова, 2011, с. 5).

Костянтин Дуб так окреслив вагомість творчості Миколи Миколаєнка: «У молитві людина проектує себе на Всесвіт, розуміє свою залежність від нього, бажає гармонізуватися з ним, просить не залишати її без Божої підтримки. Одухотворяючи світ, людина тим самим змінюється, підноситься до пізнання Вічності Буття. Послання-молитва до Абсолюту залишається діючою енергією в позাপросторі і позачасі. Людина молиться непідвладним сутностям, прагне бути у Всесвіті такою, якою стає в молитві, просить, щоб Всесвіт дарував їй благість, любов, здоров'я, радість, мир, благополуччя, вічне перебування себе і всього людства – Божого Єства – у Всесвіті, – такий смисл молитов Миколи Миколаєнка і Богдана-Ігоря Антонича» (Дуб, 2018, с. 202).

У звичному літературознавчому розумінні використання міфу як жанрово-видової форми не нове, у світовій літературі маємо чимало таких прикладів. Тож спробуємо з'ясувати: що таке міф? У «Великому тлумачному словнику» подано таке його визначення: «Міф – стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події тощо» (2005, с. 680).

Дослідниця Олена Ставнича вважає, що міф у літературознавчому аспекті – це узагальнено цілісна, відносно стійка символічна система ціннісних уявлень про соціум, які існують в літературі у вигляді художніх моделей авторської рецепції, а також містить загальні, образно оформлені принципи, що за ними певна культура ідентифікує, організовує себе та інтерпретує дійсність. Соці-

альний міф позначений полісенсуальністю, символічністю та метафоричністю (Ставнича, 2009, с. 28).

Валерій Войтович зазначає, що міф – це узагальнене відображення дійсності у вигляді чуттєвих уявлень або, точніше, у вигляді тих чи тих одухотворених істот (2005, с. 316). Теоретичні положення науковців констатують, що міф – не релігійний символ, він належить до царини колективної неусвідомленої творчості і той, хто долучає міф до своїх творчих пошуків, дуже ризикує.

Безперечно, міфологізування художнього тексту структурує, систематизує його, забезпечує єдність екзистенційних концептів. Серед їх розмаїття виділяються такі: історична пам'ять, безсмертя, свобода, суспільне та індивідуальне. Міф у поетичному тексті конкретизується, метафоризується, розгортається в здатність творити моделі людського буття в їх оптимістичному вираженні. «Завдання літературознавця, – наголошує Олена Ставнича, – полягає у вичленуванні елементів соціального міфу із стереотипів громадської думки. Безпосередньо чи алюзійно оприявнених (або репрезентованих) у тексті.

Основна функція соціального міфу – окреслення майбутньої або віддзеркалення існуючої програми соціальної дії із залученням принципу консолідації суспільства. Таким єднальним принципом в українській літературі виступає національна ідея (національний міф) як компонент соціального міфу» (Ставнича, 2009, с. 29).

Мета дослідження – проаналізувати поетичне втілення соціально-національного міфу в творчості Миколи Миколаєнка, зокрема його художньо-філософське осмислення та роль у формуванні національної ідентичності.

Основні завдання:

1. Дослідити концепцію дійсності та людини в поетичному дискурсі Миколи Миколаєнка.
2. Визначити специфіку соціально-національного міфу в творчості поета та його зв'язок із загальнолюдськими й національними ідеалами.
3. Проаналізувати міфопоетичні образи та їх функціонування у художній структурі поезій Миколи Миколаєнка.
4. Оцінити внесок поета в розвиток української літератури Доби Незалежності.

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою вивченістю міфопоетичного аспекту творчості Миколи Миколаєнка, незважаючи на значний обсяг його літературної спадщини. Аналіз соціально-національного міфу в його поезіях допоможе глибше зрозуміти художню трансформацію національної свідомості в українській літературі кінця XX – початку XXI століть.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше комплексно досліджено міфологічний аспект поетики Миколи Миколаєнка, зокрема його зв'язок із соціальним пафосом, історичною пам'яттю та національною ідеєю.

Теоретична та практична значущість: отримані результати можуть бути використані у подальших літературознавчих розвідках, а також у викладанні української літератури та культурології.

Методологічна основа дослідження включає:

- історико-літературний аналіз;
- міфопоетичний підхід;
- структурно-семантичний аналіз текстів;
- компаративні методи для порівняння

з іншими авторами.

Об'єкт дослідження – поетичні твори Миколи Миколаєнка, зокрема шеститомник «Віща зоря».

Предмет дослідження – художнє втілення соціально-національного міфу в творчості поета.

Гіпотеза дослідження: у творчості Миколи Миколаєнка соціально-національний міф виступає як засіб художнього осмислення історичного досвіду, формування національної свідомості та утвердження духовних ідеалів.

Очікувані результати:

- виявлення ключових міфологем у поезіях Миколаєнка;
- аналіз їхньої семантики та функцій;
- визначення місця поета в контексті української літератури.

Виклад матеріалу. Виходячи з наших спостережень, встановлюємо, що у текстових структурах шеститомника «Віща Зоря», інших книгах Миколи Миколаєнка, зокрема, і тих, що вийшли 2019 р. до 100-літнього ювілею поета – «Жити далі» (Сонети. Дніпро: Ліра, 2019); «Увінчай добром дорогу» (Поезії. Дніпро: Ліра, 2019) рельєфно проступають такі

компоненти соціально-національного міфу: політичні, онтологічні, морально-етичні, екологічні, які так чи інакше прив'язані до теми розбудови українського суспільства незалежної держави на основі моральних імперативів. Національний міф у поезіях Миколи Миколаєнка окреслений за допомогою образів-символів України, Українського Слова, Української Мови, політичних означень і гасел, античних міфологічних номінативів, метафоризованих образів солярної символіки, через світовідчуття ліричного героя та через всі інші образні поетичні вираження, що становлять ядро поетики його творів. Проте національний міф у творчості Миколи Миколаєнка нерозривно поєднаний з соціальним міфом, що дає нам підстави твердити про авторську концепцію соціально-національного міфу.

У віршах першого тому «Віщої зорі» виокремлено насамперед мотив краси, радості й молодості буття. У концепції автора ці екзистенційні стани постають як соціальний міф. У поезіях «Лірик» і «Молода пісня», які датовано 1940-м роком, виразно передано світосприйняття ліричного героя: *«Щемне серце лірика у мене / і така поетова душа. / Глибиною ніжності Верлена/осягаєш музику вірша»* (Миколаєнко, 2009, с. 54).

Мажорні й міно́рні настрої тісно переплетені, часто разом з повторюваними мікро-образами вірша: пісні, юності, моря, блакитної землі, повноти сил, але й звучать ноти печалі, переважно як передчуття непримирених соціальних протиріч: *«А на високих хвилях – човен / як Посейдона пектораль. / На тім човні замрії повен, – / я сам, повитий у печаль»* (Миколаєнко, 2009, с. 61).

Зазначимо, що образи античної міфології, як-от: Посейдон, Пандора, Ахілл, Сізіф, Афродіта, Одисей, Геракл, Муза Кліо, Парнас, Атлант, Пегас, гідроніми підземних річок царства мертвих – Лети та Стіксу, а також інші образи давньогрецької міфології органічно вплетені у художню канву поетового слова, часто вони є лише обрамленням нових соціально-економічних реалій дійсності, інколи вжиті як протиставлення чи порівняння, часто виконують вторинну, допоміжну роль. За їх допомогою автор вибудовує зовсім інший соціально-національний міф. У збірці «Ахіллова п'ята» міфологічний мікрообраз пере-

ростає своє первинне підтекстове значення 'п'ята – вразливе місце героя' і, набувши масштабного узагальнення, починає сприйматися як вразливе місце країни загалом. Образ Ахілла обрано неспроста, відомий дослідник античності Андрій Садомора підкреслював роль Ахілла як об'єднувальної у творі «Іліада»: «А втім, «Іліада» як цілісний твір була б неможлива без постаті Ахілла: розпалася б на низку окремих пісень, пов'язаних між собою хіба що мотивом Троянської війни. Дія поеми має передати душевну драму Ахілла, його шлях від згубного гніву до душевного очищення і людяності» (Садомора, 1983, с. 22).

А в поезії «Аргонавти» (збірка «На краю безодні») автор вводить образ давньогрецьких аргонавтів і Ясона як приклад для наслідування: *«Бики і дракони із пащі вогнем / роз'ярено зле їх стрічали в Колхиді. Та відав Ясон, що їх жде не Едем, / усі перешкоди своїм серцем видів»* (Миколаєнко, 2014, с. 18).

Микола Миколаєнко виводить на сторінки своїх творів і негативних персонажів давньогрецької міфології, які давно вже стали номінальними, але, по-особливому політично акцентовані й актуалізовані, стають повчальними прикладами у художній палітрі поета: *«Ба, це є державна зрада: / в Криму нам ноги відрубав пігмей Прокруст»* (Миколаєнко, 2017, с. 11).

У поезії «Події покликали до дії» образ злочинця Прокруста, який, згідно з міфом про Тесея, підступно, по-зрадницьки заманював перехожих і або відрубував їм ноги, або розтягував на страшному ложі, послуговував промовистим прототипом іншого великодержавного злочинця. Художнє мовлення стає максимально ущільненим, концентрація почуттів досягається мінімальними зображально-виражальними засобами. Поет коротко, уривчасто констатує: *«За струсом струс... / Тривоги і нові надії. Розчарування. Дні облуд»* (Миколаєнко, 2017, с. 11).

Образ скрині Пандори і мойр, які визнають тривалість життя кожної людини, теж належать до переліку найнегативніших міфологічних образів у творчості М. Миколаєнка. У поезії «Передуж найважчий гуж» він з гіркотою констатує: *«Немає лиха в скрині у Пандори, / якого б не сплели для мене мойри...»* (2017, с. 15).

Призначення міфологічних образів у поезіях Миколи Миколаєнка виявляється у всій системі художніх засобів: на макро- та мікрообразному рівнях, у протиставленнях, порівняннях, епітетах, метафорах, натаках, алюзіях, у пошуку спільних рис. Символічною є й перифраза – заміна назви *Україна* відомим Маланюковим висловом *степова Еллада* в поезії «Рідна земле, дякую тобі!»: «Тобі, о земле, степова Елладо, / я дякую за слово повнозерне» (Миколаєнко, 2014, с. 93).

У такий спосіб поет увиразнює наявність глибинного зв'язку України – рідної землі з державою давніх греків – Елладою, надає перевагу красі, гармонії, мистецтву, хоч і в цих поезіях бринить нотка печалі: «*Прощаюся з тобою у печалі, / кохана земле, рідна Україно*» (Миколаєнко, 2009, с.93).

Підкреслимо й те, що Микола Миколаєнко є талановитим сподвижником Максима Рильського. Співець «троянд і винограду» ввів у поетичний світ і нашого поета. Він вважав, що «сум, смуток, печаль, туга, скорбота – складові частини душі сучасної людини, барвами, без яких неповною була б її настроєва гама» (Рильський, 1983, с. 483). Тож «не треба позбавляти людину права посумувати тоді, коли їй сумно і коли думає вона про сумні речі» (Рильський, 1983, с. 483). Таке зауваження Максима Рильського доречно пам'ятати, аналізуючи шеститомник «Віща Зоря» та елегійні мотиви збірок «Полиновий сумерк», «Жити далі», «Увінчай добром дорогу». Вже сама назва збірки «Полиновий сумерк» несе в своїй семантиці заперечення сутінкових тіней – через печаль, і сум, і гіркоту полинну втрат – до життєствердних сутностей буття. Як зауважує Юлія Купіч, «на золотій закраїні смеркання поет заповідає нам світлий шлях доброчину, сув'язь ума і красоти» (Купіч, 2016, с. 6).

Мотив суму, який супроводжує радість, – характерна ознака художнього стилю цього майстра слова. Сам поет відкрито проголошує такий психостан свого ліричного героя у поезії з четвертого тому «Віщої зорі», де утверджує онтологічну діалектичну істину: «*Радість – сестра печалі, // Ба, радість наша – сповиток печалі – / сонячна рань, небес голубінь...*» (Миколаєнко, 2014, с. 91). А в поезії «Вигадка чи ява?» автор поєднує

два протилежні почуття в одне нерозривне ціле: «*Посміхаюсь і ридаю / в срібних струнах водограю*» (Миколаєнко, 2014, с. 83).

Щоразу поет сам себе підбадьорює і бореться з сумом свого ліричного героя. Його заклик адресований не лише самому собі, а й усім, хто в смутку не бачить радості, хто готовий занепасти духом: «*Життя колеса котить далі, / мету і смисл його шукаймо... / Лиш не втонімо у печалі, / чекає нас довічне саяво*» (Миколаєнко, 2014, с. 101).

Прикметно, що мотив смутку у творчості М. Миколаєнка з'являється не одразу, насамперед він пов'язаний з роздумами поета про власну долю та долю України. І таке поєднання непокінченого «радість – журба» визначає своєрідність поетичного слова, глибоке філософське сприйняття життя в усій його мінливості й вічному русі, прагнення митця передати своє захоплення і свою гіркоту через спостережувані негативні суспільні явища.

Провідними емоціями ліричного героя часто є такі:

а) замилювання красою світу, природи, кохання, яке він висловлює у поезіях: «Кожному дневі молюсь» (Миколаєнко, 2014, с. 73), «Напилась душа краси» (Миколаєнко, 2010, с. 137), «Дивуюсь диву» (Миколаєнко, 2010, с. 147), «Краса врятує світ» (Миколаєнко, 2010, с. 76), «О синє море!..» (Миколаєнко, 2015, с. 230), «Осінь» (Миколаєнко, 2010, с. 70) та багатьох інших;

б) суголосні з гуманізмом античних філософів любов і ставлення до Людини як найбільшого дива природи. Поет ставить людину на найвищий щабель світобудови, визначаючи первинність у ній Божественної сутності: «*Людина – саяво Всесвіту, як Сонце, / природи мудре й світле торжество, – / не в лику незрівнянній оболонці, / а як земне безсмертне Божество*» (Миколаєнко, 2015, с. 77).

Найбільшу осанну співає митець Життю як найщедрішому дарунку Бога. Немає у всій світовій літературі поета, який би так славив Життя, як Микола Антонович Миколаєнко. У кожному томі «Віщої зорі» наскрізною ниткою проходить ідея звеличення життя у всіх його проявах, відчуття радості від можливості уславлювати його словом, залучаючи експресивну лексику, риторичні вигукі та запитання, метафори, епітети, порівняння. Поезії мають

промовисті назви: «Дерево життя» (Миколаєнко, 2009, с. 294), «Життя іде» (Миколаєнко, 2009, с. 297), «Вижити і жити» (Миколаєнко, 2010, с. 71), «Таке життя» (Миколаєнко, 2010, с. 139), «Жити і жити» (Миколаєнко, 2014, с. 255), «Треба жити!..» (Миколаєнко, 2014, с. 313), «Життя за порогом життя» (Миколаєнко, 2017, с. 165), «Живи людиною» (Миколаєнко, 2017, с. 252). Автор вдається до метафізичного прийому одкровення, у кожній поезії, присвяченій життю, подані передбачення, моральні настанови та спонукання до високих принципів життя. Поет проголошує християнські моральні цінності в манері утаємниченого одкровення читачеві як найближчому другові: «*Прийшла людина в Білий Світ, / щоби Добра посіять цвіт*» (Миколаєнко, 2017, с. 25). Так він окреслює в поезії «Живе людина як уміє» найбільшу таємницю людського призначення на цьому світі.

Одкровеннями-екзистенціями просякнута й поезія «Час молитви» з другого тому «Віщої зорі», у якій Микола Миколаєнко як Патріарх піднімається до позачасових загальнолюдських настанов: «*Марноти – геть! Є ідеали: Любов і Труд, / не розгуби у вирі буднів Людини суть. / Живи пречисто у любові – то щастя мить, / твори собі в молитві щирій спасіння нить*» (Миколаєнко, 2010, с. 111). Водночас у поезії «Людей лукавих не люблю» автор зізнається в тому, що йому неприйнятне все те, що порушує космічні закони гармонії (Миколаєнко, 2014, с. 87).

Особливе місце у концептуальній авторській системі нового національно-соціального міфу посідає образ України, органічно злитий із концепцією життя Миколи Миколаєнка. Україна – це не географічне, геополітичне чи часопросторове утворення, це певна духовна площина, сковородинівський («горній») внутрішній світ ліричного Я поета, той земний рай, який і є основою його буття, творчості, осмислення дійсності, повної реалізації фізичних, інтелектуальних, творчих сил, національної самоідентифікації. Про це свідчать рядки поезій «Над безоднею святих проклять», у яких автору болить доля молодой держави: «*О моя дитинна Україно, / безборонна молода державо!*» (Миколаєнко, 2010, с. 107).

У поезії «Мій Всесвіт – Україна» митець однозначно вибудовує власний внутрішній

мікрокосм, окреслюючи його поняттям Україна: «*Україна – ось мій Всесвіт! СENS мого буття!*» (Миколаєнко, 2010, с. 28). Цей мікрокосм і є соціально-національний міф, який засобами художньої уяви автора зведено на небачений раніше п'єдестал найвищої громадянської відданості, пасіонарності, моральної чистоти: «*Красо моя, безсмертна Україно, / свята земля і богоданий край*» (Миколаєнко, 2010, с. 29).

Соціально-національний міф, створений М. Миколаєнком, близький до жанру утопії, яка теж виникла як велика мрія чи ілюзія про краще суспільне життя. «Народи сучасного світу мріють про світле майбутнє, про поліпшення умов життя.... В давніх міфах, навпаки, розповідається про світле минуле» (Рильський, 1983, с. 15). «Золотий вік», про який ідеться в «Метаморфозах» Овідія, означав повну гармонію людини з природою, щасливе та натхненне життя, сповнене краси й радості. Так і Микола Миколаєнко з висоти свого сторіччя, переживши і голод, і війну, і втрати, палко вірив у перемогу добра над злом, вірив у краще життя українського народу і вибудовував новий соціальний національний міф.

Поступово міф у кожному з томів «Віщої зорі» наповнюється філософськими екзистенціями буття. Їхній виразник – ліричний герой, невіддільний від авторського «Я». Мірою його вираження є образна структурна вертикаль – Замцерла. Саме вона, Віща Зоря, визначає життєствердні мотиви з усім розмаїттям психостанів поета, що так неповторно означилось емоційним сплеском в поезії «Світінь»: «*... Хоч день кінчається і скоро / мене поглине вічна мла, –/ душа не хоче упокорити, / н'є із живого джерела*» (Миколаєнко, 2009, с. 249).

У кожному з томів «Віщої Зорі» є рядки, які утримують вісьове осердя поезій відповідно до контексту, надаючи йому завершеності та одночасно й розімкнутості, єднання з іншими збірками, бо спільною для них усіх постає в перигей і апогей світлоносна структуротвірна і яка організовує сюжетний рух універсалія – Віща Зоря – Замцерла, яка й визначає всю образну систему з кордоцентричними домінантами: Україна, Українська Мова, Слово, духотворчі чинники, екологія буття, моральні імперативи тощо. Поет виголошує: «*Мені ж найбільше диво – Україна, / де храми*

*світлі; сонячні собори, / верба, калина, срібна
райна / і петриківські золоті узорі. / У кожного
свої дива реальні, / Сердечні кличі та
душевні зови, / А в мене – чарівне й багато-
страждальне! – / Найбільше диво – Україн-
ська Мова»* (Миколаєнко, 2009, с. 298).

Микола Миколаєнко не полишив поза увагою й екологічну проблематику. У полі його зору антропоморфізований ландшафт постає як одна зі сфер поетичного самовираження, є духовною субстанцією, визначає принципи пізнання природи на рівні поетичних вражень, рефлексій і в їх сугестивній образності створює одухотворений природний світ. Принцип антропоморфізму – у новому баченні природи та людини в їхньому взаємозв'язку, в гармонійній єдності. У такому осягненні пейзажна лірика сприймається як процес взаємодії людської та природної енергії, два світи гармонізуються шляхом взаємопроникнення духовних та трансцендентальних сутностей буття. Рациональне та ірраціональне, поєднані в одному художньому образі, потужно впливають на читача, на активізацію злободенних екологічних проблем.

У творчій світобудові Миколи Миколаєнка співіснують в гармонійній єдності взаємозалежні світи: вертикальний – світ Космосу із Сонцем, Місяцем, планетами і зірками. Світ духовної матерії – світ рефлексій, сугестій, сублімацій, енергії думки і творених нею мікро- та макрообразів-символів (Замцерла – Віща Зоря). Власне, цей вертикальний світ і є полем творчого збування, світом духовного «Я» поета. Від нього залежний ландшафтний світ – океани, моря, гори, ліси, флора і фауна як ландшафтні душі, оживлені любов'ю поета. Саморозвиток світобудовної моделі в творчому доробку еволюціонує від першого тому «Віщої зорі» до останнього, детермінуючись не тільки психофізичним, а й соціопсихологічним суспільним станом (від поетизації картин природи до есхатологічного її колапсу. Яскравим прикладом є поезії «Чорна ріка», «Серце туги налилося», «Життя – жорстока битва» тощо).

Образ Сонця архетипічний у художній концепції Миколи Миколаєнка; це центр внутрішнього мікро- і макрокосму, жива субстанція, яка дарує найвищу цінність – життя і може бути мірилом людських учинків і чеснот. Через

солярну символіку автор зображує незаідеологізовані уявлення людини про вічні цінності: «Сонце – Божий дар», даремно повсюди поет послуговується поняттями світла, сонця, золотої барви, зірок як ключових складників його внутрішнього мікркосму. Поезія постає як синонім «Мистецтва сонячних орбіт».

Найпоказовішою в поетикальному плані є поезія «Стигле літо пахне чебрецями». Уже першим інформаційно містким словосполученням «смагляве літо» поет породжує відчуття його розквіту – «пахне чебрецями». Така тілесність («смаглявий» стосується відтінку засмаглого тіла) метафорично переходить до нюхових суб'єктно-об'єктних відчуттів: «*О цій порі, в нагрітому повітрі: / Жайвір пісню срібними нитками / тче у золотавій висоті*» (Миколаєнко, 2009, с. 231).

Золотава барва в цьому контексті символізує достиглі пшениці, налиті смагою і снагою. Це якісна ознака дозрілого поля, озвученого тихим гомоном і жайворовим співом. Автор у своїм одкровенні присутній серед цього простору в теперішній часі і ніби показує польовій царівні (асоціація з архетипним образом з розділу відомого твору Панаса Мирного «Польова царівна») – «*колись ходили ми з тобою і отам, де рута-сіножать*» (Миколаєнко, 2009, с. 231). Ландшафт окреслено предметно й чітко. Уся краса природи для ліричного «Я» постає сповіддю польовій царівні – узагальненому персоніфікованому образу природи. Навіть у снах чарівних автор закликає не сполохати казку степову.

Еволюція в зображенні довкілля визначається вертикальним піднесенням, космогонічним зависанням над землею і навіть відчуттям голосу Господа. Поет бачить усе живе в усьому розмаїтті рослинного і тваринного світів, і висловлює своє кредо: любов до всього сущого, відтвореного в поезії «*Душа за обрій зависа*»: «*Люблю кулагу з ягід у саду, / що лише дозріли, соком закипіли...*» (Миколаєнко, 2010, с. 77).

Поетичний образ ягоди, що дозріла в саду, наповнюється особливим значенням завершеності плідного земного життя. Микола Миколаєнко загалом часто використовує рослинні образи у своїх поезіях. Досить цікавим є образ саду, що набув статусу архетипу. Архетип саду найуживаніший у шеститомнику

«Віща зоря». У світовій літературі образ саду часто обіграваний, особливо східними поетами, як символ пісень про кохання.

У М. Миколаєнка є збірка інтимної лірики «Сад кохання», але в шеститомнику «Віща зоря» він представляє сад як символ життя, як певну модель буття. Чіпке око митця помічає найтонші зміни в навколишній природі, геній поета виписує кожну художню деталь, наприклад, «гроно соком закипіло» – ця метафора на означення внутрішньої якості перегукується із кольоровою ознакою квіток – «шумовиння біле». Коли щось кипить, то і є шумовиння, кипляча вода. Але зовсім інше шумовиння квіткове. Горизонтальна кольорова картина розгортається ввись. Поет зачудований красою природи, напоений дивом буття і всім, що його оточує. Орел, що пролітає над ним, пробуджує якісь святі почуття. Тільки тонкий лірик здатен побачити «золоте дно замулених джерел», яким прагне поклонитися.

У такому ніжно-чуттєвому настрої філософія поетичного живопису змушує озиватися всю природу: «качки кричуть», «заворушилася комарина (гудуть!)», «шумить очерет», «сумує осика», «пісень заводять жаби». Серед усього цього оркестру – в гармонійній єдності – пливе «фіалки запаху ласка». Метафора надає зображуваній картині нових синестезійних контрастних відтінків, які мінорно озиваються в образі ріки, що «задумливо тече вдаль», наповнюється звуками й запахами. Побачену картину природи автор опоетизовує. Він співає серцем, душа зависає над обрієм тому, що їй відкрився заобрійний простір, який уможливив досягти такого сприйняття: *«Душа моя за обрій зависа: / здається, вже і Господа я чую»* (Миколаєнко, 2010, с. 77–78).

Філософія доквілля формує і нове світовідчуття. Філософічність мислення Миколи Миколаєнка невіддільна від екзистенції світовідчуття й плинності життя та усвідомлення себе як частинки в космосі, здатної силою думки, фантазії, дії бути співтворцем світу, що

й породжує оптимізм навіть за усвідомлення конечності власного буття.

Висновки. Проведений аналіз концепції дійсності та людини в поетичному дискурсі Миколи Миколаєнка допоміг визначити її своєрідність – наявність соціально-національного міфу, створеного М. Миколаєнком, який близький до жанру утопії, що теж виникла як велика мрія чи ілюзія про краще суспільне життя. Патріарх української літератури Придніпров'я, справжній майстер поетичного слова, який із філософським світовідчуттям передає психостан митця на зламі життя, сприймає найглибші порухи вразливої жіночої душі. Багатогранний поетичний дискурс, у якому світ і людина набувають довершеної й виразної форми. Особливе місце у концептуальній авторській системі нового національно-соціального міфу посідає образ України, органічно злитий із концепцією життя Миколи Миколаєнка. Україна – це не географічне, геополітичне чи часопросторове утворення, це певна духовна площина, сковородинівський «горній» внутрішній світ ліричного «Я» поета. Окреслення дійсності в Миколи Миколаєнка різнопланове й масштабне, воно є специфічним осмисленням буття. З міфософського погляду у творчій світобудові поета в зображально-виражальній палітрі співіснують в гармонійній єдності взаємозалежні світи: вертикальний – світ Космосу із Сонцем, Місяцем, планетами і зірками; світ духовної матерії – світ рефлексій, сугестій, сублімацій, енергії думки і творених нею мікро- та макрообразів-символів (Замцерла – Віща Зоря). Власне, цей вертикальний світ і є полем творчого збування, світом духовного «Я» поета.

Здійснений дискурс окремих аспектів самобутньої творчості талановитого Майстра Слова Миколи Миколаєнка у заданих параметрах – своєрідне запрошення до подальших досліджень його творчого набутку, який підносить людину до досягнення своєї духовної сутності, осмислень себе у світі та світу в собі.

ЛІТЕРАТУРА

- Білецький А. Міфологія і міфи античного світу. Словник античної міфології / уклад. І. Козовик, О. Пономарів. Київ : Наук. думка, 1989. 240 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2005. 664 с.

- Дуб К. С.** Замцерла незалежності : поетика Слова Миколи Миколаєнка : монографія. Дніпро : Ліра, 2018. 252 с.
- Купіч Ю.** Гіркий присмак сумерку. Микола Миколаєнко. Полиновий сумерк. Дніпро : Ліра, 2016. 96 с.
- Миколаєнко М.** Віща Зоря. Т. 1. Дніпропетровськ : Ліра, 2009. 308 с.
- Миколаєнко М.** Віща Зоря. Т. 2. Дніпропетровськ : Ліра, 2009. 288 с.
- Миколаєнко М.** Віща Зоря. Т. 3. Дніпропетровськ : Ліра, 2010. 288 с.
- Миколаєнко М.** Віща Зоря. Т. 4. Дніпропетровськ : Ліра, 2010. 352 с.
- Миколаєнко М.** Віща Зоря. Т. 5. Дніпро : Ліра, 2014. 280 с.
- Миколаєнко М.** Віща Зоря. Т. 6. Дніпро : Ліра, 2017. 304 с.
- Миколаєнко М.** Грозова світань. Дніпро : Ліра, 2017. 84 с.
- Миколаєнко М.** На краю безодні. Дніпро : Ліра, 2014. 100 с.
- Рильський М.** Вечірні розмови. Зібрання творів у 20 томах. Т. 18. Київ : Наукова думка, 1983. 651 с.
- Родіонова Ю.** Від упорядниці. *У сяйві Замцерли*. Дніпропетровськ : Вид-во Маковецький, 2011. С. 5.
- Садомора А.** Жива античність. Київ : Молодь, 1983. 232 с.
- Ставніча О.** Соціальний міф у літературознавчому вимірі : термінознавчий аспект. *Слово і Час*. 2009. № 2. С. 28–29.

REFERENCES

- Biletskyi, A.** (1989). *Mifolohiia i mify antychnoho svitu* [Mythology and Myths of the Ancient World]. In I. Kozovyyk, O. Ponomariv (Comp.), *Slovyk antychnoi mifolohii – Dictionary of Classical Mythology*. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Dub, K. S.** (2018). *Zamtserla nezalezhnosti: poetyka Slova Mykoly Mykolayenka: monohrafiia* [The Zamtsrela of Independence: The Poetics of Mykola Mykolayenko's World]. Monograph. Dnipro: Lira [in Ukrainian].
- Velykyi tumachnyi slovyk suchasnoi ukrainskoi movy** [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. (2005). Compiled and edited by T. V. Busel. Kyiv; Irpin: VTF: "Perun" [in Ukrainian].
- Kupich, Y.** (2016). *Hirkyi prysmak sumerku. Mykola Mykolayenko* [The Bitter Taste of Twilight. Mykola Mykolayenko]. *Polynovyi sumerk – Wormwood Twilight*. Dnipro: Lira, 2016. 96 p. [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2009). *Vishcha Zoria* [The Prophetic Star]. Vol. 1. Dnipropetrovsk: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2009). *Vishcha Zoria* [The Prophetic Star]. Vol. 2. Dnipropetrovsk: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2010). *Vishcha Zoria* [The Prophetic Star]. Vol. 3. Dnipropetrovsk: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2010). *Vishcha Zoria* [The Prophetic Star]. Vol. 4. Dnipropetrovsk: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2014). *Na kraiu bezodni – At the Edge of the Abyss*. Dnipro: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2014). *Vishcha Zoria* [The Prophetic Star]. Vol. 5. Dnipro: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2017). *Hrozova svitan – Stormy Dawns*. Dnipro: Lira [in Ukrainian].
- Mykolayenko, M.** (2017). *Vishcha Zoria – The Prophetic Star*. Vol. 6. Dnipro: Lira [in Ukrainian].
- Rodionova, Y.** (2011). *Vid uporiadnytsi* [From the Compiler]. *U siaivi Zamtserly – The Radiance of Zamtsrela*. Dnipropetrovsk: Vyd-vo Makovetskyi [in Ukrainian].
- Rylskyi, M.** (1983). *Vechirni rozmovy* [Evening Conversations]. *Zibrannia tvoriv u 20 tomakh – Collected Works in 20 Volumes*. Vol. 18. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Sadomora, A.** (1983). *Zhyva antychnist* [Living Antiquity]. Kyiv: Molod [in Ukrainian].
- Stavnicha, O.** (2009). *Sotsialnyi mif u literaturoznavchomu vymiri: terminoznavchyi aspekt* [The Social Myth in Literary Studies: A Terminological Aspect]. *Slovo i Chas*. 2. 28-29. [in Ukrainian].
- Voitovych, V.** (2005). *Ukrainska mifolohiia* [Ukrainian Mythology]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].